

31.10.2024

Kaupunginmuseon lausunto Östersundomin osayleiskaavan luonnoksesta

HEL 2021-011485 T 10 03 02 00

Helsingin kaupungin asemakaavoituspalvelu on pyytänyt kaupunginmuseolta lausuntoa Östersundomin osayleiskaavan luonnoksesta. Museo tarkastelee hanketta kulttuuriympäristön ja maiseman sekä arkeologian vaalimisen näkökulmasta ja lausuu kantanaan seuraavaa.

Östersundomin osayleiskaavan keskeisenä tavoitteena on ratkaista alueen yleispiirteinen maankäyttö, osoittaa uuteen raideliikenneyhteyteen perustuva yhdyskuntarakenne sekä viher- ja virkistysverkoston vahvistaminen. Keskeinen lähtökohta on, että alueelle suunniteltavasta maankäytöstä ei aiheudu merkittäviä haitallisia vaikutuksia Natura-alueille. Östersundomin osayleiskaavalla varaudutaan osaltaan Helsingin väestönkasvuun pitkällä aikavälillä sekä ratkaistaan alueen muut maankäyttötarpeet.

Alueesta tavoitellaan luonnonläheistä raideliikenteen pikkukaupunkia. Östersundomin uudisrakennettavasta osa-alueesta suunnitellaan vetovoimaista, toiminnallisesti monipuolista pikaraitiotiehen tukeutuvaa kaupunginosaa. Osayleiskaavan tavoitteena on mahdollistaa alueella tulevaisuudessa monipuolinen asuminen sekä lisätä pientaloasumisen mahdollisuuksia Helsingissä. Samalla huomioidaan olemassa olevia pientaloalueita ja niiden kehittämisen mahdollisuuksia.

Suunnitteluperiaatteissa todetaan, että arvokkaat kulttuuriympäristökohteet ja luonnonmaisema ovat alueen identiteetti- ja vetovoimatekijä. Tämän johdosta arvokkaat kulttuuriympäristöt ovat osa uutta kaupunkirakennetta ja niiden ydinalueet ja ominaispiirteet säilyvät. Lisäksi arvokkaita kulttuurihistoriallisia kohteita pyritään hyödyntämään myös osana virkistysverkostoa. Vaihteleva, monimuotoinen maisema, jylhät kalliot, merelliset näkymät ja tunnelma ovat alueen vetovoimatekijöitä, joihin kiinnitetään suunnittelussa huomiota.

Kaavaselostuksen vaikutusten arvioinnissa koskien rakennettua ympäristöä ja maisemaa todetaan;

”Osayleiskaavan mahdollistama uusi kaupunkimainen rakentaminen muuttaa alueen maisemakuvaa ja kaukomaisemia. Alueen kyläkuva ja rakennettujen alueiden hierarkia muuttuu uuden rakentamisen ja liikennejärjestelmän myötä. Avointa viljelymaisemaa säilyy laajemmin Sotungintien varrella, Talosaassa ja Östersundomin kartanon alueella.

31.10.2024

Rakentaminen kulttuuriympäristöjen ja -maisemien reuna-alueilla vaikuttaa kulttuuriympäristöjen eheyteen. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) sijaitsevat uuteen kaupunkirakenteeseen nähden keskeisesti, ja paikoin uutta rakentamista sijoittuu niiden lähimaisemaan. Niiden yhteys avoimiin viljelymaisemiin ja merenlahdille kuitenkin säilyy. Myös RKY-alueita laajempi, maakunnallisesti merkittävä Östersundomin kulttuurimaisema säilyy pääsääntöisesti eheänä, mutta sen reuna-alueilla uusi rakentaminen muuttaa maisemaa. Tiiviin rakentamisen alueilla on joitakin maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaita rakennuksia ja rakennuskokonaisuuksia, jotka on huomioitava tarkemman suunnittelun tasolla. Näitä ovat Rödje-Fantsin talo, Björntorpin ja Massängstorpin torpat, Kuntokallion kurssirakennuskokonaisuus sekä Korsnäsbyggnaden uimahuone ja laituri. Arvokkaat rakennukset jäävät osaksi kaupunkiympäristöä. Niiden maisemallinen merkitys tulee arvioida ja huomioida tarkemman suunnittelun vaiheissa.

Osayleiskaava-alueen länsipuolella sijaitsee maakunnallisesti arvokas Westerkullan kartanon maisema-alue. Kehä III:n ja Itäväylän risteykseen osoitettu työpaikka-alue vaikuttaa maisema-alueelta aukeaviin näkyymiin. Osayleiskaava-alueen eteläpuolella Sipoon saaristossa sijaitsee maakunnallisesti arvokas Helsingin höyrylaivareittien kesähuvi-la-asutuksen kulttuurimaisema. Alue on maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Karhusaaren rakentaminen voi vaikuttaa Sipoon saariston Helsingin höyrylaivareittien kesähuvi-la-asutuksen maisemaan rantarakentamisen ja rantakasvillisuuden muuttumisen myötä.

Osayleiskaavan toteutumisella voi olla vaikutusta vedenalaiseen kulttuuriperintöön Karhusaaren uusien siltayhteyksien tai mahdollisen rantarakentamisen myötä. Jatkosuunnittelun yhteydessä on tällöin osayleiskaavan yleisen määräyksen mukaisesti huomioitava mahdollinen vedenalaisen kulttuuriperinnön inventointitarve.

Raitiotien tekniset varusteet ja kalusteet tulevat osaksi maisemaa ja ne voivat muodostua maiseman uusiksi kiintopisteiksi tai maamerkeiksi. Uusi kulkumuoto tuo kerroksellisuutta Uuden Porvoontien historialliseen tiemaisemaan. Silta Korsnäsistä Karhusaaren muuttaa Björnkuddenin, Björntorpin, Widixin ja Korsnäsbyggnaden maisemaa ja näkymiä.”

Rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Kaupunginmuseo tarkastelee alueen visiota, sen suunnitteluperiaatteita ja näiden toteutumista kaavaluonnoksessa, sekä suhteuttaa osayleiskaavaluonnoksen vaikutuksia oleviin ja tunnistettuihin kulttuuriympäristöihin.

31.10.2024

Koko kaava-aluetta koskevissa määräyksissä todetaan, että yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee ottaa huomioon valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen lisäksi maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävät maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt ja niiden ominaispiirteet sekä muinaismuistolain nojalla suojellut kohteet. Suunnittelussa on sovittava yhteen kaavassa osoitettu maankäyttö sekä maisema- ja kulttuuriympäristöarvot.

Jotta suunnitteluperiaatteiden tavoite kulttuuriympäristökohteiden identiteetti- ja vetovoimatekijyydestä ja niiden ydinalueiden ja ominaispiirteiden säilymisestä konkretisoituisi, tulisi osayleiskaavakartalle osoittaa laajemmin arvokkaita ja tunnistettuja kulttuuriympäristökohteita ja -alueita. Tämä konkretisoisi paremmin mahdollista jännitettä alueen tunnistettujen arvojen ja muutospaineiden suhteen. Vaikutusten arvioinnissa mainitut kohteet (Rödje-Fantsin talo, Björntorpin ja Masängstorpin torpat, Kuntokallion kurssirakennuskokonaisuus sekä Korsnäsbyggnaden uimahuone ja laiturit) tulee osoittaa kartalle indeksimerkinnällä /s, ja määräyksellä; ”alue, jolla ympäristö säilytetään. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon kulttuuriympäristö-, maisema- ja luontoarvot”.

Erityisen kriittisesti osayleiskaavan vaikutuksista kulttuuriympäristöön ja maisemaan museo suhtautuu Östersundomin kartanon RKY-alueen halki kulkevaan pääkatu- ja raitiotielinjaukseen.

Kaavoitusta ohjaavat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Niiden tarkoituksena on varmistaa valtakunnallisesti merkittävien asioiden huomioiminen kaavoituksessa. Östersundomin osayleiskaavan laatimisen kannalta eräs olennaisimpia valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita on, että huolehditaan valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen arvojen turvaamisesta.

Esitetty pääkatu- ja raitiotielinjaus on selkeästi ristiriidassa alueen kulttuuriympäristö- ja maisema-arvojen kanssa. Tämän johdosta linjaus tulee siirtää pois RKY-alueelta.

Osayleiskaavaluonnoksessa on osoitettu Karhusaaresta pääkadun ja raitiotien yhteystarpeen siltayhteys Sakarinmäen keskustan suuntaan. Siltayhteyden mahdollistavassa suunnittelussa tulee huolellisesti huomioida Björkuddenin huvila-alue, joka on valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Jatkosuunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että suunniteltu siltarakenne ja sen linjaus sopeutuvat Björkuddenin RKY-alueeseen sen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön arvot huomioivalla tavalla. Alueen kokonaisvaltainen maisema-analyysi mahdollistaa selvempien maisemallisten reunaehtojen laatimista siltahankkeelle, ja analyysi samalla tarkentaisi linjauksen

31.10.2024

sijoittelua. Museo esittää, että siltamerkintään lisätään tätä tukeva määräys.

Tämän lisäksi museo huomioi, että suunnitteluperiaatteissa nostetaan tunnelma alueen vetovoimatekijäksi, johon kiinnitetään suunnittelussa huomiota. Kaavaselostuksessa tulisi tarkemmin avata ja konkretisoida, mitkä ovat tarkemmat keinot ja tavoitteet mihin tällä pyritään.

Arkeologia

Arkeologisen kulttuuriperinnön vaalimisen näkökulmasta kaupunginmuseo lausuu seuraavasti.

Aiemmassa OAS-lausunnessaan 'Kaupunginmuseon lausunto Östersundomin osayleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta' päivämäärältä 28.2.2022 kaupunginmuseo on tuonut esiin alueen aiempaa arkeologista tutkimushistoriaa ja todennut, että alueella tulee suorittaa arkeologisen inventoinnin päivitys. Arkeologisen inventoinnin päivitystä on tehty alueella vuosina 2022–2023 kaupunginmuseon toimesta. Inventoinnin yhteydessä alueen tunnettuja kohteita, löytöpaikka ja mahdollisia muinaisjäännöksiä on tarkastettu sekä etsitty uusia kohteita. Historiallisten teiden osalta inventointiin ei ollut mahdollisuuksia, minkä johdosta tämän muinaisjäännöstyyppin tutkimustilanne on edelleen puutteellinen Östersundomin alueella.

Ennen inventointia 2022–2023 Östersundomin osayleiskaava-alueelta tunnettiin kolmekymmentäkaksi (32) muinaisjäännösrekisteriin listattua muinaismuistolain rauhoittamaa kiinteää muinaisjäännöstä, yksi muu kulttuuriperintökohde, kaksi löytöpaikkaa sekä kuusi mahdollista muinaisjäännöstä. Inventoinnin 2022–2023 tuloksena Östersundomin osayleiskaava-alueelta tunnetaan 42 kiinteää muinaisjäännöstä, kaksi muuta kulttuuriperintökohdetta, yksi mahdollinen muinaisjäännös sekä yksi löytöpaikka. Kohteiden määrä lisääntyi siis hieman. Uudet kohteet painottuvat historialliseen aikaan. Joidenkin ennestään tunnettujen kohteiden aluerajauksiin tuli myös muutoksia maastossa tehtyjen havaintojen pohjalta.

Nyt tarkasteltavana olevassa osayleiskaava-alueen kaavaluonnosaineistossa arkeologista kulttuuriperintöä esittävää karttaa ei ole päivitetty ajan tasalle, vaan kohteiden paikkatiedot kuvaavat ennen inventointia 2022–2023 vallinnutta tilannekuvaa. Kartta tulisi päivittää ajan tasalle ja sen tulisi olla oikeusvaikutteinen. Kaavaluonnoksen selostusosan tekstissä mainitaan kuitenkin päivitettyyn tietoon pohjautuva kiinteiden muinaisjäännösten määrä eli 42 kappaletta. Inventoinnista on julkaistu tutkimusraportti, johon on mahdollista tutustua.

31.10.2024

Osa-alueiden suunnitelmista herää seuraavia ajatuksia. Osayleiskaavassa Östersundom–Kappelin alueelle on osoitettu keskusta-alueita C, sekä keskusta-alueita ympäröiviä monimuotoisia asuntoalueita A-1, A-2 ja A-4. Uuden asuntoalueet levittäytyvät Uuden Porvoontien pohjois- ja eteläpuolille. Arkeologisen kulttuuriperinnön vaalimisen ja säilymisen näkökulmasta eteläpuolinen rakentaminen uhkaa muinaisjäännösalueiden säilymistä. Arkeologisen kulttuuriperinnön vaalimisen ja säilymisen näkökulmasta uutta rakentamista tulisi painottaa Uuden Porvoontien pohjoispuolelle.

Osayleiskaavassa Sakarinmäen ympäristö on merkitty C keskusta alue-merkinnällä. Keskusta-alueita ympäröivät asuinalueet A-1, A-2 ja uudet pientalovaltaiset alueet A-3, sekä A-4 -alueet. Tällä osa-alueella länsiosassa sijaitsee Östersundomin kartanon muinaisjäännösalue sekä Östersundom Lass-Bengts Skeppars – muinaisjäännösalue. Itäosassa, suunnittelun tarkentuessa tulee huomioida esihistorialliset rökkiökohteet Skogshyddan ja Massängen. Erityisesti jälkimmäinen näistä on hieno viiden rökkiön kokonaisuus, joista pohjoisimmat sijaitsevat aivan Uuden Porvoon tien laitamilla. Tässä uusi raitiotielinja tulisi sijoittaa Uuden Porvoontien pohjoislaidalle. Rökkiöiden ympäristö ja Villanella-nimisen kadun ympäristö tulisi rauhoittaa enemmältä rakentamiselta.

Landbo–Ultunan alueella on joitakin arkeologisia kohteita, painottuen alueen länsiosaan. Norrbergetin alueelle on osoitettu EN energiahuollon alue. Tällä alueella sijaitsee kivikauden asuinpaikka Gumböle Norrberget 1000030614 sekä inventoinnissa 2022-2023 havaittu uusi kiinteä muinaisjäännös Gumböle Norrberget kivrakenne 1000050376. Edellisistä hieman itään sijaitsee myös muu kulttuuriperintökohde Gumböle Storräsket metsätie 1000050377. Energiahuollon alue uhkaa kohteiden säilymistä. Tarkemmassa jatkosuunnittelussa kohteet on pyrittävä ottamaan huomioon.

Puroniityn osa-alueelta ei ole toistaiseksi tiedossa arkeologista kulttuuriperintöä, tosin Fingridin Anttila-Länsisalmi -voimajohtoalueen syksyllä 2024 suoritetun arkeologisen inventoinnin tuloksia ei ole vielä tiedossa.

Salmenkallio – Talosaari – Mustavuori-alueilla painottuvat luontoarvot, mutta myös näillä alueilla tulee huomioida menneisyyden varhaisin kerrostuma eli arkeologinen kulttuuriperintö. Alueella sijaitsee historiallisen ajan asuinpaikkakohteita sekä länsiosassa laaja Mustavuoren linnoitealue sekä kaivostoimintaan liittyviä arkeologisia kohteita.

P/s ja PA/s -alueiden tarkemmassa suunnittelussa on otettava huomioon myös alueilla sijaitseva arkeologinen kulttuuriperintö.

31.10.2024

Suurimmat keskusta-alueet tulevat olemaan Sakarinmäki sekä Östersundomin keskusta. Nyt kaavaluonnoksessa esityllä osa-alueella Sakarinmäki – Korsnäs. Tehokasta rakentamista on suunniteltu uuden Porvoontien ympäristöön, alueelle, missä sijaitsee hieno rökkiökokonaisuus. Myös kohteiden ympäristö tulisi huomioida.

Jatkoselvitystarpeina ja tutkimuspotentiaalin näkökulmasta kiinnostavia ovat historialliset tiet, erityisesti pois käytöstä jääneet tienrauniot. Alueella tulisi suorittaa historiallisten teiden arkeologinen inventointi. Inventoinnissa tulisikin kiinnittää erityistä huomiota alueen historiallisen tiestön säilyneisyyteen ja mahdolliseen suojelutarpeeseen. Esimerkiksi Sotungintien linjaus näkyy 1700-luvun kartoilla, mutta saattaa takautua vanhemmaksikin.

Kaavaluonnoksen selostusosan kappaleessa 5.3. tuodaan esille kaavan vaikutuksia maisemaan, kulttuuriympäristöön ja arkeologiseen kulttuuriperintöön. Siinä todetaan, että 'Muinaisjäännökset on huomioitava yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, mutta tiiviin rakentamisen tai voimakkaasti muuttuvan ympäristön alueilla suojaetäisyyksiä muinaisjäännökseen ei välttämättä ole mahdollista noudattaa.' Selostuksessa tuodaan myös esille kohteet, jotka sijaitsevat keskusta-alueella C sekä muilla asuinrakentamisen alueilla. Museo esittää, että jatkosuunnittelussa arkeologiset kohteet tullaan huomioimaan niin, että lähtökohtaisesti muinaismuistolain suojaamien kiinteiden muinaisjäännösten päälle ei tulla osoittamaan maankäyttöä. Näin turvataan se, että ympäristön vanhin kerrostuma säilyisi muuttuvaan kaupunkirakenteeseen ja väestönkehitykseen liittyvistä muutoksista huolimatta.

Kaavaluonnoksen selostuksessa mainitaan, että alueen kaavoituksella tavoitellaan kokonaiskestävyyttä, joka pitää sisällään niin taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen kuin kulttuurisenkin kestävyyden. Kulttuurisen kestävyyden tulee sisältää myös arkeologiset kerrostumat.

Vedenalaisperintö on huomioitu riittävällä tavalla kaavamääräyksen avulla.

Lisätiedot

Juha Vuorinen, tutkija, puhelin: 310 36940
juha.h.vuorinen(a)hel.fi

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö